

Κοινωνικό φύλο, επίπεδο εκπαίδευσης γονέων και στάσεις εφήβων για τη δια βίου μάθηση

Gender, parental education level and adolescents' attitudes towards lifelong learning

Δημήτρης Κυρίτσης, Διδακτικό προσωπικό Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., Προϊστάμενος στη Δ/νση Εκπαίδευσης και Αθλητισμού του Δήμου Θεσ/νίκης, dkir@otenet.gr, d.kyritsis@thessaloniki.gr

Dimitris Kiritsis, Teaching staff at School of Pedagogical and Technological Education, Head of the Department of Education and Sports of the Municipality of Thessaloniki, dkir@otenet.gr, d.kyritsis@thessaloniki.gr

Abstract: The study examines first the attitudes of 380 pupils in the last two school years of secondary education towards lifelong learning and second the influence of gender and level of parent education on the formation of the attitudes. The most important finding is that the majority of adolescents recognize the importance of lifelong learning, which is attributed to personal fulfillment and professional implementation, and which can be achieved mainly through reading books, postgraduate studies, internet searching, educational trips and attending conferences. Girls and adolescents with highly educated parents seem to be even more aware of the importance of lifelong learning.

Keywords: lifelong learning, gender, parental level of education, attitudes

Περίληψη: Η παρούσα εμπειρική μελέτη εξετάζει αφενός τις στάσεις 380 μαθητών των δύο τελευταίων τάξεων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αναφορικά με τη δια βίου μάθηση και αφετέρου την επίδραση που το κοινωνικό φύλο και το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων ασκούν στη διαμόρφωση των στάσεων. Το σημαντικότερο εύρημα είναι η αναγνώριση από την πλειονότητα των εφήβων της σημασίας που έχει η δια βίου μάθηση, που αποδίδεται στην προσωπική και στην επαγγελματική ολοκλήρωση και που μπορεί να επιτευχθεί κυρίως μέσα από το διάβασμα βιβλίων, τις μεταπτυχιακές σπουδές, τη διαδικτυακή αναζήτηση, τα εκπαιδευτικά ταξίδια και την παρακολούθηση συνεδρίων. Τα κορίτσια και οι έφηβοι με γονείς υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης φαίνεται να αντιλαμβάνονται ακόμη περισσότερο τη σημασία της δια βίου μάθησης.

Λέξεις κλειδιά: δια βίου μάθηση, φύλο, επίπεδο εκπαίδευσης, στάσεις

1. Εισαγωγικά

Ο Bernstein (1971) είχε εύστοχα παρατηρήσει ότι βασικό μέλημα της εκπαίδευσης αποτελεί η ενασχόληση με την αντιμετώπιση προβλημάτων που διαμορφώνονται από τη γενικότερη κοινωνική και πολιτική συγκυρία, ανταποκρινόμενη έτσι στις επιταγές των δεδομένων των

μεταβαλλόμενων κοινωνιών. Η δια βίου μάθηση εμφανίστηκε τις τελευταίες δεκαετίες ως απάντηση στην παραδοχή της δομικής και λειτουργικής αναποτελεσματικότητας των υπαρχόντων συστημάτων εκπαίδευσης να ανταποκριθούν στη ζωτική πολυσυνθετότητα των αναγκών των ατόμων και ομάδων σε ένα δυναμικά μεταβαλλόμενο γίγνεσθαι, που θέτει αλλά και απαιτεί νέες προτεραιότητες, προσανατολισμούς, προσδοκίες και προσεγγίσεις (Φθενάκης, 1999: 25-26), οι οποίες διαμόρφωσαν και αποκρυστάλλωσαν την εικόνα του μεταμοντέρνου δυτικού κόσμου με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: αλματώδης εξάπλωση των νέων τεχνολογικών μέσων, ανακατατάξεις και ανατροπές στο επαγγελματικό πεδίο, αβεβαιότητα για το μέλλον σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο, δυσκολία προσαρμογής στα νέα δεδομένα και ανταπόκρισης στις νέες προκλήσεις, εντατικοποίηση της ανταγωνιστικότητας, ανάγκη για τη μετρήσιμη καταγραφή και για την πιστοποίηση των προσόντων, ανάγκη για αδιάλειπτη ανανέωση των γνώσεων και δεξιοτήτων και για μεγαλύτερη εξειδίκευση, έμφαση σε έναν τύπο παγκοσμιοποιημένης οικονομίας που βασίζεται στη γνώση, στη καινοτομία, στην ευελιξία και εξυπηρετείται από πληροφορικές και διαδικτυακές υπηρεσίες, η παγκοσμιοποίηση του πολιτιστικού κεφαλαίου, ο ριζοσπαστικός μετασχηματισμός της παραγωγικής διαδικασίας (Καραβάκου, 2011: 2-3). Η δια βίου μάθηση στο φως όλων αυτών των εξελίξεων εξετάστηκε και αναλύθηκε σε θεωρητικό επίπεδο, αποτέλεσε επίκεντρο διαφωνιών ανάμεσα σε πολλές και διαφορετικές εκπαιδευτικές φιλοσοφίες αλλά και απαραίτητο συστατικό σε κάθε ατζέντα κοινωνικής αλλαγής και σε κάθε σχεδιασμό και νομοθέτημα εκπαιδευτικής πολιτικής συνθέτοντας νέες ορίζουσες του εκπαιδευτικού έργου (Bagnall, 2000).

Από τους βασικούς θιασώτες της δια βίου μάθησης υπήρξε ο Dewey (1916/1966), ο οποίος είχε αναγνωρίσει πως η εκπαίδευση δεν εξαντλείται με το πέρας των εγκύκλιων και των πανεπιστημιακών σπουδών, αλλά συνιστά μια αδιάλειπτη διαδικασία ανάπτυξης, σε κάθε στάδιο της οποίας το άτομο κυρίως μέσω της εμπειρίας ενισχύει το γνωστικό και πνευματικό του υπόβαθρο. Η σημασία της δια βίου μάθησης όμως άρχισε να διαδίδεται μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Σύμφωνα με την έκθεση των Faure et al. (1972: 182) θεωρήθηκε ότι πρέπει να αποτελέσει στο εξής την κυρίαρχη έννοια για την εκπαιδευτική πολιτική συνιστώντας τον ακρογωνιαίο λίθο της κοινωνίας της μάθησης. Η σχεδόν καθολική, ωστόσο, αναγνώριση της αναγκαιότητας της δια βίου μάθησης σημειώθηκε στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990. Το 1995 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέταξε τη Λευκή Βίβλο (White Paper) επιχειρηματολογώντας υπέρ της σημασίας της δια βίου μάθησης στην αντιμετώπιση των εξελίξεων και στη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προέβη στην επίσημη ανακήρυξη του 1996 ως ευρωπαϊκού Έτους της δια βίου μάθησης και κατάρτισης κατανοώντας ότι η επένδυση στην εκπαίδευση και κατάρτιση για την ανέλιξη του ανθρώπινου δυναμικού αποτελεί τη βάση της κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας της μελλοντικής Ευρώπης. Την ίδια χρονιά ο ΟΟΣΑ εξέδωσε μια μελέτη με τίτλο *Making lifelong learning: a reality for all*, υποστηρίζοντας ότι είναι η δια βίου μάθηση είναι η λύση και η στρατηγική που θα πρέπει αν υιοθετηθεί από τα κράτη για την ομαλή και προσοδοφόρα προσαρμογή όχι μόνο των εργαζομένων αλλά και των οικογενειών τους και της ίδιας της κοινότητας στις νέες συνθήκες ζωής. Το 1997 η

Ευρωπαϊκή Ένωση με τη συνθήκη του Άμστερνταμ υπερέβη τη διάκριση ανάμεσα στη βασική και τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση, θέτοντας ως πολιτικό της στόχο τη σταδιακή δημιουργία της κοινωνίας της μάθησης, ενώ το 2000 η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων διαπίστωσε ότι η δια βίου μάθηση είναι ανάγκη να τεθεί στο επίκεντρο της προώθησης αλλαγών και μεταρρυθμίσεων στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης ως ένας από τους βασικούς τους στόχους. Ο εκτεταμένος διάλογος που αναπτύχθηκε αποτέλεσε την αφετηρία προσδιορισμού και θεωρητικής εμβάθυνσης της μορφής, εξέλιξης, σκοπού και χρησιμότητας της δια βίου μάθησης, για να γίνει στα τέλη της δεκαετίας του 1990 όχι μόνο μια μόδα υπό την έννοια του ενθουσιασμού και της αίσθησης ότι μπορεί να βοηθήσει να βλέπουμε τον κόσμο με έναν διαφορετικό τρόπο (Nolan, 1999: 4), αλλά κοινή συνείδηση ότι η εκπαίδευση καθ’ όλη τη διάρκεια της ζωής συνιστά σημαντική πολιτική για την ανάπτυξη της κοινωνικής συνείδησης, της κοινωνικής συνοχής και της απασχόλησης (Σιπητάνου, 2005: 195-201).

2. Ανασκόπηση της βιβλιογραφίας

Η πληθώρα των θεωρητικών αναζητήσεων, των κριτικών προσεγγίσεων και των διεπιστημονικών ερμηνειών που κυρίως από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 άρχισε να αποκτά προνομιακή θέση στις βιβλιογραφικές αναφορές τροφοδότησε την επιστημονική κοινότητα με κίνητρο και της έδωσε ώθηση για την πραγματοποίηση από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 εμπειρικών μελετών.

Στο επίκεντρο της έρευνας τέθηκαν στην Ελλάδα εκπαιδευτικοί με βασικό συμπέρασμα την αποτύπωση της βεβαιότητας για την αξία και τη χρησιμότητα της επιμόρφωσης σε διαρκή βάση από τη μεγάλη πλειονότητά τους. Αναλυτικότερα, οι μελέτες των Βατάλη (2007) και Ταρατόρη-Τσαλκατίδου (2000) έδειξαν ότι οι δάσκαλοι σχεδόν στο σύνολό τους διακατέχονται από πολύ θετική στάση απέναντι στη δια βίου μάθηση, τη θεωρούν πολύ σημαντική για την αποτελεσματική άσκηση του έργου τους, αναγνωρίζουν ως δική τους ευθύνη τη συνεχή προσπάθεια για αναζήτηση ευκαιριών μάθησης και ως χρέος τους το να βρίσκονται σε τροχιά διαρκούς μάθησης. Η αξιολόγηση ως αναγκαίας της επιμόρφωσης αλλά και η επιδίωξη της συμμετοχής σε σχετικά προγράμματα αποτυπώνονται και στην έρευνα της Παπαναούμ (2003) από τη μεγάλη πλειονότητα των εκπαιδευτικών όχι μόνο της πρωτοβάθμιας αλλά και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τη μελέτη της Βιτσιλάκη-Σορωνιάτη (2002) οι δάσκαλοι και νηπιαγωγοί σε ποσοστό 91% αντιλαμβάνονται τη δια βίου μάθηση ως αναγκαία για την επιτέλεση του έργου τους, θεωρούν ότι πρέπει να τους συνοδεύει σε ολόκληρη τη σταδιοδρομία τους και ότι χρειάζεται η καταβολή προσωπικής προσπάθειας ενώ παράλληλα αναμένουν στήριξη από την Πολιτεία. Και οι δέκα νηπιαγωγοί που συμμετείχαν στην έρευνα των Γουργιώτου & Κοντάκος (2001) με εργαλείο την ημιδομημένη συνέντευξη εμφανίστηκαν θετικοί στο αξίωμα ότι η μάθηση είναι μια δια βίου διαδικασία με στόχο τη γνώση και την προσωπική εξέλιξη. Στο σύνολό τους (97,6%) επίσης οι 380 νηπιαγωγοί, δάσκαλοι και καθηγητές του δείγματος της έρευνας των Υφαντή & Καραντζή (2007) θεωρούν αναγκαία την οργάνωση προγραμμάτων επιμόρφωσης και

κατάρτισης, καθώς οκτώ στους δέκα εκτιμούν ότι η αρχική εκπαίδευση και κατάρτιση δεν επαρκεί για τη διεκπεραίωση του εκπαιδευτικού τους έργου. Σε μικρότερο ποσοστό σε σχέση με τις προηγούμενες έρευνες αλλά πάλι στην πλειονότητά τους (70%) οι 100 εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του δείγματος στη μελέτη της Ταρατόρη (2001) θεωρούν την επιμόρφωση πολύ αναγκαία, επικαλούμενοι κυρίως την ελλιπή επιστημονική, παιδαγωγική και διδακτική τους κατάρτιση, την αύξηση των επιστημονικών γνώσεων, την ανάπτυξη της τεχνολογίας και τις αυξημένες απαιτήσεις που έχει η κοινωνία και οι μαθητές από τον εκπαιδευτικό. Σε μελέτη που πραγματοποιήθηκε από το Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας (2005) προέκυψε ότι το 41% των 619 κυπρίων δασκάλων και καθηγητών του δείγματος συμμετείχε σε διάφορες σειρές μαθημάτων ενδοϋπηρεσιακής επιμόρφωσης κυρίως σε εθελοντική βάση κατά τη διάρκεια του προηγούμενου ακαδημαϊκού έτους, προτάσσοντας ως κυριότερους λόγους της συμμετοχής τους την ενημέρωση για τις νέες εξελίξεις στην παιδαγωγική και τη διευκόλυνση της επαγγελματικής τους ανάπτυξης.

Παράλληλα με τις εμπειρικές μελέτες που απευθύνονταν σε εκπαιδευτικούς πραγματοποιήθηκαν κατά τη δεκαετία του 2000 μελέτες που είχαν ως δείγμα εργαζόμενους από άλλες επαγγελματικές κατηγορίες και φοιτητές. Αναλυτικότερα, το βασικό πόρισμα της έρευνας των Αθανασούλα-Ρέππα & Καμπουργιαννίδου-Κοντογιώργη (2001), που απευθυνόταν σε 20 άνεργους εκπαιδευόμενους συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, υπήρξε πως οι απόψεις των εκπαιδευομένων για τη δια βίου μάθηση περιστρέφονται κυρίως γύρω από τον εμπλουτισμό των γνώσεων και δεξιοτήτων με στόχο την ανταγωνιστικότητα στην αγορά εργασίας, θεωρώντας σχεδόν στο σύνολό τους ότι η δια βίου μάθηση συμβάλλει στην αντιμετώπιση της ανεργίας. Από τους 150 φοιτητές του πανεπιστημίου Πατρών που συμπεριλήφθησαν στη μελέτη των Σταθοπούλου & Καραλή (2007) μόνο οι 15 τοποθετούνται αρνητικά στη δια βίου μάθηση, την οποία συνδέουν κυρίως με την προσωπική ανάπτυξη και βελτίωση αλλά και με την επαγγελματική εξέλιξη και την εύρεση εργασίας. Σε έρευνα που διεξήγαγε για λογαριασμό του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ η εταιρεία VPRC (2008) με τη μέθοδο της πρόσωπο με πρόσωπο συνέντευξης σε 1510 έλληνες μισθωτούς και άνεργους προέκυψε ότι το 61% των υποκειμένων του δείγματος δεν έχει τύχει να διαβάσει ή να ακούσει κάτι σχετικά με τον όρο δια βίου εκπαίδευση (από το υπόλοιπο 39%, το 81% έδωσε σωστή απάντηση για τον όρο), το 55% δεν έχει συμμετάσχει ποτέ σε πρόγραμμα επιμόρφωσης, κατάρτισης, εκμάθησης, ενώ στο ίδιο περίπου ποσοστό συνδέουν τη δια βίου μάθηση με την επαγγελματική αποκατάσταση. Μια άλλη εταιρεία η Public Issue (2011) διενήργησε για λογαριασμό του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων πανελλαδική τηλεφωνική έρευνα σε δείγμα 3050 ατόμων ηλικίας 18 ετών και άνω με τα παρακάτω ενδιαφέροντα αποτελέσματα. Επτά στους δέκα ερωτώμενους εμφανίστηκαν μη ενημερωμένοι για θέματα δια βίου μάθησης, μολονότι στην πλειονότητά τους (79%) δήλωσαν ενδιαφέρεται αρκετά ή πολύ για αυτήν. Εννιά στους δέκα πιστεύουν ότι μπορεί να παίξει σημαντικό ή πολύ σημαντικό ρόλο στη ζωή του ανθρώπου, διότι βοηθά κάποιον να αισθανθεί ευχαρίστηση επειδή μαθαίνει κάτι καινούριο (91%), να ολοκληρώσει την προσωπικότητά του (84%), να αντιμετωπίσει τις ραγδαίες αλλαγές που συμβαίνουν στην κοινωνία (84%), να πραγματοποιήσει επιτυχημένη καριέρα (76%).

Η πιο εκτεταμένη έρευνα διεξήχθη από το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (European Centre for the Development of Vocational Training - Cedefop) (2003) σε δείγμα 18.227 ανθρώπων ηλικίας άνω των 15 ετών από όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (συμπεριλήφθηκε η Ισλανδία και το Λουξεμβούργο) με τη μέθοδο της συνέντευξης. Τα σημαντικότερα ευρήματα μπορούν να συνοψιστούν στα εξής αποτελέσματα. 9 στους 10 θεωρούν ότι η δια βίου μάθηση είναι σημαντική και 5 στους 10 δηλώνουν ότι είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν γι' αυτήν. 8 στους 10 υποστηρίζουν ότι η δια βίου μάθηση συνδυάζει απασχολησιμότητα, προσωπική ανάπτυξη, ενεργό συμμετοχή στα κοινά και κοινωνική συνοχή, ενώ στο ίδιο ποσοστό δέχονται ότι αφορά όλες τις ηλικίες. Σοβαρά εμπόδια για τη δια βίου μάθηση αποτελούν οι οικογενειακές και επαγγελματικές υποχρεώσεις, αλλά και η έλλειψη διάθεσης να εγκατάλειψης των δραστηριοτήτων του ελεύθερου χρόνου. Ειδικότερα, οι Έλληνες συμμετέχοντες στην έρευνα σε μικρότερο ποσοστό σε σχέση με το μέσο όρο του συνολικού δείγματος εμφανίζονται πεπεισμένοι για την αξία της δια βίου μάθησης (76,7%) και σε μεγαλύτερο ποσοστό δηλώνουν ότι δεν συμμετείχαν κατά την προηγούμενη χρονιά σε κάποιο επιμορφωτικό πρόγραμμα (81%).

3. Στόχοι και μέθοδος της έρευνας

Η βιβλιογραφική έρευνα δεν εντόπισε εμπειρικές μελέτες που να απευθύνονται αποκλειστικά σε μαθητικό πληθυσμό. Η παρούσα μελέτη, φιλοδοξώντας να καλύψει αυτό το κενό, επικεντρώθηκε στη συγκέντρωση δεδομένων αναφορικά αφενός με τις στάσεις των εφήβων για τη δια βίου μάθηση και αφετέρου με την επίδραση που το φύλο και το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων ασκούν στη διαμόρφωση των στάσεων. Ειδικότερα, τα ζητήματα-ερωτήματα που αποτέλεσαν και τις βασικές περιοχές προβληματισμού της έρευνας είναι τα εξής:

- A. Πόσο σημαντικό αξιολογούν οι έφηβοι ότι είναι για ένα άτομο να προσπαθεί να μαθαίνει σε όλη τη διάρκεια της ζωής του;
- B. Σε ποιους τομείς εντοπίζουν την προσφορά-αξία-συμβολή της δια βίου μάθησης, με ποιους τρόπους εκτιμούν ότι μπορεί να επιτευχθεί και σε ποιες ηλικίες θεωρούν ότι απευθύνεται;
- Γ. Πώς ιεραρχούν τις γνώσεις-δεξιότητες για τη ζωή τους και πόσο θεωρούν ότι το σχολείο οφείλει να τις μεταδίδει;
- Δ. Με ποιους έχουν συζητήσει για θέματα σχετικά με τη δια βίου μάθηση;
- Ε. Θεωρούν ότι η οργάνωση προγραμμάτων δια βίου μάθησης είναι υποχρέωση της Πολιτείας ή πρέπει οι ίδιοι πρωτίστως να φροντίζουν μόνοι τους και με δικά τους έξοδα να βελτιώνουν τα προσόντα και τις δεξιότητές τους;

Η έρευνα βασίστηκε σε δείγμα 380 μαθητών-τριών των δύο τελευταίων σχολικών τάξεων των Νομού Θεσσαλονίκης. Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζεται η σύνθεση του δείγματος ως προς το φύλο των υποκειμένων και το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων τους.

Πίνακας 1. Σύνθεση του δείγματος με βάση το φύλο των συμμετεχόντων

	f	%
Αγόρια	160	42,1
Κορίτσια	220	57,9
Σύνολο	380	100,0

Πίνακας 2. Σύνθεση του δείγματος με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα

	f	%
Γυμνάσιο	19	5,0
Λύκειο	119	31,3
Τ.Ε.Ι.	86	22,6
Α.Ε.Ι.	156	41,1
Σύνολο	380	100,0

Πίνακας 3. Σύνθεση του δείγματος με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας

	f	%
Γυμνάσιο	17	4,5
Λύκειο	131	34,5
Τ.Ε.Ι.	96	25,3
Α.Ε.Ι.	136	35,8
Σύνολο	380	100,0

Για τη συλλογή των δεδομένων επιλέχθηκε η επισκόπηση (survey research) με ερευνητικό εργαλείο το αυτοσχέδιο γραπτό ερωτηματολόγιο. Στο πρώτο μέρος του ζητήθηκαν -κυρίως με ερωτήσεις σύντομης απάντησης- πληροφορίες δημογραφικού χαρακτήρα. Στο δεύτερο μέρος περιλήφθηκαν ερωτήσεις κλειστού τύπου διαβαθμιστικής επιλογής πεντάβαθμης τακτικής κλίμακας, με σκοπό την ανίχνευση των στάσεων και των αντιλήψεων των εφήβων αναφορικά με τη δια βίου μάθηση.

Για όλους τους συμμετέχοντες τηρήθηκε η αρχή της εμπιστευτικότητας και εξασφαλίστηκε απολύτως η ανωνυμία τους. Μόλις ολοκληρώθηκε η συγκέντρωση των ερωτηματολογίων, ακολούθησε η στατιστική επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων με το στατιστικό πακέτο *S.P.S.S. 20 for Windows*.

4. Αποτελέσματα

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα ευρήματα που προκύπτουν από τη στατιστική ανάλυση των μεταβλητών του ερωτηματολογίου, ενώ παράλληλα εντοπίζονται επαγωγικά οι συσχετίσεις ανάμεσα στα ατομικά χαρακτηριστικά (φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης γονέων) και τις υπό διερεύνηση θεματικές περιοχές (κατανομές συμμεταβλητών συχνοτήτων).

Το 61,1 και 31,1% των υποκειμένων θεωρεί πάρα πολύ και πολύ σημαντική αντίστοιχα την καταβολή προσπάθειας του κάθε ανθρώπου να μαθαίνει σε όλη τη διάρκεια της ζωής του. Το 6,8 και 0,5% την αξιολογεί ως μετρίως και λίγο σημαντική αντίστοιχα, ενώ κανείς δεν αποδίδει το χαρακτηρισμό “καθόλου”. Στατιστικώς σημαντική είναι η σύνδεση που διαπιστώνεται ανάμεσα στην υπό διερεύνηση μεταβλητή και το φύλο και το επίπεδο

εκπαίδευσης των γονέων. Συγκεκριμένα, το φύλο φαίνεται να ασκεί επίδραση ($\chi^2(2)=9,089$, $p: 0,01$), με τα κορίτσια να αντιλαμβάνονται περισσότερο τη σημασία της δια βίου μάθησης (πάρα πολύ: 66,4%, $z=2,5$) έναντι των αγοριών (53,8%). Επίσης, κρίσιμος είναι και ο ρόλος του επιπέδου εκπαίδευσης του πατέρα ($\chi^2(6)=13,337$, $p: 0,03$) και της μητέρας ($\chi^2(6)=35,164$, $p: 0,00$), καθώς το 69,2% ($z=2,7$) και 66,2% ($z=1,9$) των εφήβων με πατέρα και μητέρα πτυχιούχους πανεπιστημιακής σχολής αξιολογούν ως πάρα πολύ σημαντικό να προσπαθεί κανείς να μαθαίνει σ’ όλη τη ζωή του, ενώ στην ίδια αξιολόγηση προβαίνουν το 42,1 και 23,5% των εφήβων με πατέρα και μητέρα απόφοιτους Γυμνασίου.

Η συμβολή της δια βίου μάθησης έγκειται, σύμφωνα με τις απαντήσεις των υποκειμένων (Βλ. Πίνακα 4), πρωτίστως στην καλλιέργεια του πνεύματος, στην ανάπτυξη της προσωπικότητας και στην προσωπική ικανοποίηση. Ακολουθούν η βελτίωση της κοινωνικής συμπεριφοράς, της ικανότητας χρήσης της τεχνολογίας και της αύξησης των πιθανοτήτων για επαγγελματική προαγωγή. Στις δύο τελευταίες θέσεις κατατάσσονται η διευκόλυνση της εύρεσης εργασίας και η αύξηση του εισοδήματος. Ο έλεγχος t ανεξάρτητων δειγμάτων μας πληροφορεί ότι τα αγόρια προσδίδουν συγκριτικά μεγαλύτερη σημασία στη συμβολή της δια βίου μάθησης στην εξοικείωση με την τεχνολογία ($t(378)=3,295$, $p:0,00$, $M.O.: 3,96$ έναντι 3,64) και στην επίτευξη της αύξησης του εισοδήματος ($t(376)=2,223$, $p:0,02$, $M.O.: 3,57$ έναντι 3,31) και μικρότερη στη βελτίωση της κοινωνικής συμπεριφοράς ($t(378)=-2,568$, $p:0,01$, $M.O.: 3,74$ έναντι 4,00). Το επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας φαίνεται να διαδραματίζει κάποιο ρόλο, και πάλι μόνο στη συμβολή της δια βίου μάθησης στην ανάπτυξη της προσωπικότητας ($F(3,376)= 6,060$, $p:0,00$), στην επαγγελματική προαγωγή ($F(3,376)= 3,202$, $p:0,02$) και στην προσωπική ικανοποίηση ($F(3,376)= 6,613$, $p:0,00$), με τους μαθητές των οποίων η μητέρα είναι πτυχιούχος πανεπιστημιακής σχολής να συγκεντρώνουν υψηλότερους μέσους όρους (4,5, 3,75, 4,50) έναντι εκείνων με μητέρα που απλώς έχει τελειώσει το Γυμνάσιο (4,14, 3,41, 4,12).

Πίνακας 4. Τομείς συμβολής της δια βίου μάθησης

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	M.O.
Καλλιέργεια του πνεύματος	1,1	2,6	9,0	26,1	61,5	4,43
Ανάπτυξη της προσωπικότητας	0,5	3,7	7,4	33,7	54,7	4,38
Προσωπική ικανοποίηση	1,1	3,7	14,3	27,5	53,4	4,28
Βελτίωση κοινωνικής συμπεριφοράς	0,5	6,3	26,3	35,8	31,1	3,90
Ικανότητα χρήσης τεχνολογίας	1,6	6,8	27,4	40,5	23,7	3,78
Επαγγελματική προαγωγή	1,6	10,0	32,1	32,1	24,2	3,67
Ευκολότερη εύρεση εργασίας	3,2	10,0	32,6	43,2	11,1	3,49
Οικονομική ανάπτυξη	4,8	13,2	36,5	25,9	19,6	3,42

Για την πλειονότητα των υποκειμένων του δείγματος οι νέοι άνθρωποι και οι επιστήμονες είναι οι κατηγορίες των ανθρώπων που μπορούν κυρίως να επωφεληθούν από τη δια βίου μάθηση. Ακολουθούν με σημαντική απόσταση οι μεσήλικες και οι μαθητές χαμηλών

επιδόσεων. Την τελευταία θέση καταλαμβάνουν οι ηλικιωμένοι (Βλ. Πίνακα 5), που αποτελούν τη μοναδική κατηγορία στην οποία εντοπίζεται επίδραση του φύλου ($t(376)=3,684, p:0,00$), με τα κορίτσια να αντιλαμβάνονται συγκριτικά με τα αγόρια σε μεγαλύτερο βαθμό τη χρησιμότητα της δια βίου μάθησης ($M.O.: 3,17$ έναντι $2,68$).

Πίνακας 5. Χρησιμότητα της δια βίου μάθησης

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	M.O.
Για τους νέους ανθρώπους	1,1	2,1	8,5	25,9	62,4	4,46
Για τους μεσήλικες	2,9	4,0	27,0	39,1	27,0	3,83
Για τους ηλικιωμένους	14,8	24,3	26,5	18,0	16,4	2,96
Για τους κακούς μαθητές	3,2	9,1	24,1	29,4	34,2	3,82
Για τους επιστήμονες	5,8	9,5	11,1	17,5	56,1	4,08

Οι δύο τρόποι τους οποίους οι μαθητές αξιολογούν ως προσφορότερους για την επίτευξη της δια βίου μάθησης είναι η μελέτη βιβλίων και η πραγματοποίηση μεταπτυχιακών σπουδών. Ακολουθούν η αναζήτηση πληροφοριών μέσω διαδικτύου, η πραγματοποίηση εκπαιδευτικών ταξιδιών, η παρακολούθηση συνεδρίων-σεμιναρίων και η ανάγνωση εφημερίδων. Τις δύο τελευταίες θέσεις καταλαμβάνουν η παρακολούθηση τηλεόρασης και οι συμβουλές από τρίτους (Βλ. Πίνακα 6). Τα κορίτσια συγκριτικά με τα αγόρια φαίνεται ότι προσδίδουν μεγαλύτερη βαρύτητα στα συνέδρια ($t(378)=-4,262, p:0,00, M.O.: 3,92$ έναντι $3,46$), το διαδίκτυο ($t(376)=-2,691, p:0,00, M.O.: 4,07$ έναντι $3,77$) και την τηλεόραση ($t(378)=-2,583, p:0,01, M.O.: 2,61$ έναντι $2,13$). Έφηβοι με πατέρα γυμνασιακής ή λυκειακής εκπαίδευσης εκτιμούν σε μικρότερο βαθμό τη συνεισφορά των συνεδρίων ($F(3,376)= 3,190, p:0,02$) και των ταξιδιών ($F(3,363)= 6,060, p:0,02$) αλλά σε μεγαλύτερο τις συμβουλές από άλλους ανθρώπους ($F(3,376)= 6,534, p:0,01$), ενώ έφηβοι με μητέρα ίδιας εκπαιδευτικής βαθμίδας εκτιμούν λιγότερο την αξία των βιβλίων ($F(4,433)= 3,190, p:0,00$) και περισσότερο της τηλεόρασης ($F(3,376)= 3,411, p:0,01$).

Πίνακας 6. Τρόποι επίτευξης της δια βίου μάθησης

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	M.O.
Μελέτη βιβλίων	1,1	5,3	14,7	25,8	53,2	4,24
Μεταπτυχιακές σπουδές	0,5	2,6	15,3	39,5	42,1	4,20
Διαδίκτυο	1,6	10,1	20,6	27,5	40,2	3,94
Ταξίδια	3,2	8,9	20,0	28,9	38,9	3,91
Συνέδρια-Σεμινάρια	2,6	10,5	25,3	34,7	26,8	3,72
Ανάγνωση εφημερίδων	5,3	14,2	32,1	29,5	18,9	3,42
Τηλεόραση	28,9	30,5	25,3	9,5	5,3	2,41
Συμβουλές τρίτων	26,3	30,0	28,9	10,0	4,7	2,36

Οι γνώσεις και δεξιότητες που, σύμφωνα με το αξιολογικό κριτήριο των εφήβων, έχουν στη σημερινή εποχή τη μεγαλύτερη σημασία για τη ζωή του ανθρώπου είναι ιεραρχικά η σωστή εκτίμηση των διαφόρων καταστάσεων, η σωστή έκφραση, η συνεργασία με άλλους ανθρώπους και η οργανωτικότητα. Ακολουθούν η ανάληψη πρωτοβουλιών, η γνώση ξένων γλωσσών, η χρήση υπολογιστή και η καλή σχέση με ανθρώπους διαφορετικής κουλτούρας, ενώ στην τελευταία θέση βρίσκεται η παρακολούθηση των τεχνολογικών εξελίξεων (Βλ. Πίνακα 7). Αναφορικά με την επίδραση του φύλου, τα κορίτσια προσδίδουν μεγαλύτερη βαρύτητα στη γλωσσική ικανότητα ($t(378)=-2,416, p:0,01, M.O.: 4,37$ έναντι $4,16$) και στην ανάπτυξη καλών σχέσεων με ανθρώπους διαφορετικής κουλτούρας ($t(378)=-5,920, p:0,00, M.O.: 4,23$ έναντι $3,27$). Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης, μαθητές με πατέρα που έχει περιοριστεί στις γυμνασιακές σπουδές δεν αντιλαμβάνονται στον ίδιο ισχυρό βαθμό σε σχέσεις με τις υπόλοιπες κατηγορίες των συμμαθητών τους τη σημασία της γνώσης ξένων γλωσσών ($F(3,376)= 3,346, p:0,02$), της ανάληψης πρωτοβουλιών ($F(3,376)= 4,182, p:0,00$), της εξοικείωσης με τον υπολογιστή ($F(3,376)= 7,731, p:0,00$) και τις τεχνολογικές εξελίξεις ($F(3,376)= 9,104, p:0,00$).

Πίνακας 7. Σημασία των παρακάτω γνώσεων-δεξιοτήτων για τη ζωή του ανθρώπου

	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ	M.O.
Να εκτιμούν σωστά τις διάφορες καταστάσεις	0,0	1,1	10,5	37,9	50,5	4,37
Να εκφράζονται σωστά	0,5	2,1	15,8	31,6	50,0	4,28
Να συνεργάζονται με άλλους ανθρώπους	0,5	3,2	10,5	39,5	46,3	4,27
Να είναι οργανωτικοί	0,0	4,2	14,2	33,2	48,2	4,25
Να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες	0,0	2,1	22,2	41,8	33,9	4,07
Να ξέρουν ξένες γλώσσες	2,1	6,3	15,3	38,4	37,9	4,03
Να χρησιμοποιούν καλά τον υπολογιστή	1,6	5,8	18,9	34,7	38,9	4,03
Να έχουν καλές σχέσεις με ανθρώπους διαφορετικής κουλτούρας	1,1	6,3	20,0	36,8	35,8	4,00
Να παρακολουθούν τις τεχνολογικές εξελίξεις	3,7	6,3	22,6	35,3	32,1	3,85

Στη μεγάλη τους πλειονότητα (87,8%) οι έφηβοι θεωρούν τόσο την οργάνωση όσο και τη χρηματοδότηση της δια βίου μάθησης ως υποχρέωση της Πολιτείας. Μόλις το 3,7% εξ αυτών υποστηρίζει ότι η ευθύνη της Πολιτείας περιορίζεται μόνο στην οργάνωση σχετικών προγραμμάτων και το 8,5% μόνο στη χρηματοδότησή τους. Σχεδόν ένας στους τρεις (32,1%) μαθητές εκτιμά ότι οι πολίτες πρέπει μόνοι τους να επωμίζονται με δικά τους έξοδα τη φροντίδα για τη βελτίωση των προσόντων και δεξιοτήτων τους. Ένας στους τέσσερις (25,2%) αντίθετα δεν δέχεται ότι οι ίδιοι οι πολίτες πρέπει να αναλαμβάνουν την κάλυψη των εξόδων, ενώ περίπου τέσσερις στους δέκα (42,6%) δεν έχουν διαμορφώσει σαφή προσανατολισμό.

Το 14,5 και 22% των υποκειμένων, κατά δήλωσή τους, συζητούν σε αντίστοιχα πάρα πολύ και πολύ μεγάλη συχνότητα για θέματα δια βίου μάθησης με τον πατέρα τους, το 24,7 και 16,1% μέτρια και λίγο, ενώ το 22,6% καθόλου. Για την ίδια θεματική με τη μητέρα τους σε πάρα πολύ και πολύ μεγάλη συχνότητα συζητούν το 16,7 και 26,3% αντίστοιχα, μέτρια και λίγο το 23,1 και 15,1%, ενώ καθόλου το 18,8%. Με κάποιον καθηγητή συζητούν σε πάρα πολύ ή πολύ μεγάλη συχνότητα το 18,6 και 21,8% των μαθητών αντίστοιχα, μέτρια ή λίγο το 23,1 και 15,1% και καθόλου το 27,1% (Βλ. Πίνακα 8). Στατιστικώς σημαντική είναι η συσχέτιση ανάμεσα στο φύλο των μαθητών και τη συχνότητα με την οποία συζητούν με τη μητέρα τους ($\chi^2(4)=28,733$, $p: 0,00$), καθώς τα κορίτσια συζητούν πάρα πολύ ή πολύ με αυτήν σε ποσοστά 22,4 ($z=3,5$) και 31,8 ($z=3,5$), ενώ για τα αγόρια τα αντίστοιχα ποσοστά μειώνονται στα 8,9 και 19%. Επίσης, ο χρόνος συζήτησης με τους γονείς επηρεάζεται από το επίπεδο εκπαίδευσής τους. Συγκεκριμένα οι πατέρες ($\chi^2(12)=34,249$, $p: 0,00$) και μητέρες ($\chi^2(12)=26,566$, $p: 0,00$) πτυχιούχοι πανεπιστημιακής σχολής αφιερώνουν περισσότερο χρόνο για να συζητήσουν με τα παιδιά τους θέματα που αφορούν στη δια βίου μάθηση (πατέρες: πάρα πολύ ή πολύ: 53,0%, $z=2,1$, μητέρες: 41,6% $z=2,2$) σε σύγκριση με εκείνους χαμηλότερου επιπέδου τυπικής εκπαίδευσης.

Πίνακας 8. Συζήτηση εφήβων με τους γονείς και κάποιον καθηγητή τους για θέματα δια βίου μάθησης

	Με τον πατέρα	Με τη μητέρα	Με κάποιον καθηγητή
Καθόλου	22,6	18,8	27,1
Λίγο	16,1	15,1	12,8
Μέτρια	24,7	23,1	19,7
Πολύ	22,0	26,3	21,8
Πάρα πολύ	14,5	16,7	18,6

5. Συμπεράσματα

Η παρούσα μελέτη έθεσε ως κεντρικό της σκοπό τη μέτρηση -με τη μέθοδο της επισκόπησης και ερευνητικό εργαλείο το ερωτηματολόγιο- των στάσεων των εφήβων για τη δια βίου μάθηση και στην εξέταση του βαθμού επίδρασης που ασκείται από το φύλο και το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων στη διαμόρφωση των αποτελεσμάτων.

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα, μαθητές των δύο τελευταίων τάξεων του Λυκείου των Νομού Θεσσαλονίκης, εμφανίστηκαν στη μεγάλη τους πλειονότητα πεπεισμένοι για τη σημασία της δια βίου μάθησης στη ζωή του ανθρώπου, η οποία σε γενικές γραμμές έγκειται στην καίρια συμβολή της προς δύο κατευθύνσεις: πρώτον στην κατάκτηση της προσωπικής ολοκλήρωσης, με την καλλιέργεια του πνεύματος, την ανάπτυξη της προσωπικότητας και την επίτευξη της προσωπικής ικανοποίησης και δεύτερον στη διευκόλυνση της επαγγελματικής ανάπτυξης του ατόμου με τη βελτίωση των ποσοστών της εργασιακής απασχολησιμότητας, της επαγγελματικής ανέλιξης και της μισθολογικής αύξησης. Σύμφωνα λοιπόν με τις απαντήσεις των υποκειμένων η διηνεκής και συστηματική συμμετοχή των πολιτών στη

μαθησιακή διαδικασία συνδέεται άλλοτε (κυρίως) με την ευρύτερη μορφωτική αναζήτηση για την απόκτηση πολιτισμικού κεφαλαίου και άλλοτε (δευτερευόντως) με έναν περισσότερο πρακτικό και επαγγελματικό προσανατολισμό. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι οι έφηβοι αντιλαμβάνονται την ευρύτητα της αξίας της δια βίου μάθησης και δεν την περιορίζουν στο στενό χρησιμοθηρικό πλαίσιο.

Για την πλειονότητά τους οι ηλικιακά νέοι και οι ασκούντες επιστημονικά επαγγέλματα αποτελούν τις κατηγορίες των ανθρώπων που μπορούν κυρίως να επωφεληθούν από τη δια βίου μάθηση, η οποία επιτυγχάνεται με πολλούς τρόπους, οι κυριότεροι εκ των οποίων θεωρούνται ιεραρχικά η μελέτη βιβλίων, η πραγματοποίηση μεταπτυχιακών σπουδών, η διαδικτυακή έρευνα, η πραγματοποίηση εκπαιδευτικών ταξιδιών και η παρακολούθηση συνεδρίων-σεμιναρίων. Η ανεκτίμητη αξία του βιβλίου ως χώρου αποθησαύρισης των γνώσεων αλλά και ως μέσου διαμόρφωσης αξιών και αρετών παραμένει, παρά την έξαρση των ηλεκτρονικών και ψηφιακών μέσων ενημέρωσης, αναλλοίωτη στη συνείδηση των εφήβων και αξιολογείται ως το σημαντικότερο εφόδιο για την επίτευξη της δια βίου μάθησης. Η ίδια σχεδόν βαρύτητα που προσδίδεται στις μεταπτυχιακές σπουδές δείχνει πως πλέον έχει γίνει κατανοητό ότι ένα απλό πανεπιστημιακό πτυχίο αφήνει πολύ περιθώριο για περαιτέρω γνώση. Η διαδικτυακή έρευνα εντάσσεται στη συνειδητοποίηση από την πλευρά των νέων των απεριόριστων δυνατοτήτων που παρέχει η τεχνολογική ανάπτυξη, ενώ η πραγματοποίηση ταξιδιών στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της νεωτερικότητας μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα εκπαιδευτικά ωφέλιμη.

Από τη σημασία που αποδίδουν οι έφηβοι στην καταβολή προσπάθειας του κάθε ανθρώπου να μαθαίνει σε όλη τη διάρκεια της ζωής του απορρέει η εκτίμησή τους περί της υποχρέωσης της Πολιτείας να αναλάβει τόσο την οργάνωση όσο και τη χρηματοδότηση σχετικών δράσεων και πρωτοβουλιών. Βέβαια ως προς την οικονομική σε ατομικό επίπεδο συνδρομή στη συμμετοχή σε προγράμματα και μέσα για τη βελτίωση των προσόντων και των δεξιοτήτων οι συμμετέχοντες στην έρευνα φαίνεται να μην υπάρχει σύγκλιση απόψεων, καθώς άλλοι θεωρούν ότι την κάλυψη των εξόδων υποχρέωση του ενδιαφερόμενου πολίτη, άλλοι της Πολιτείας και άλλοι πιστεύουν ότι ο πολίτης οφείλει να αναλαμβάνει την κάλυψη μέρους των εξόδων.

Η οποία εκτίμηση των εμπειρικών αποτελεσμάτων αναφορικά με το χρόνο συζήτησης των υποκειμένων περί θεμάτων δια βίου μάθησης με τους γονείς τους προϋποθέτει το συνυπολογισμό αφενός του συρρικνωμένου, υπερπρογραμματισμένου και υπερφορτωμένου διαθέσιμου χρόνου των δεκαεξάχρονων και δεκαεπτάχρονων μαθητών του Λυκείου (Κυρίτσης & Χελιατσίδου, 2009α) και αφετέρου της σταδιακής τους στροφής σε παρέες συνομηλίκων και της τάσης απεγκλωβισμού από την επιτήρηση των γονέων (Aster & Kuckartz, 1988, Κορώσης, 1997), παρά το γεγονός ότι, όπως έδειξαν οι έρευνες των Γεώργα (1997), Georgas et al. (2001), Κοκκέβη et al. (2006) και Τεπέρογλου (1999), οι ενδοοικογενειακές σχέσεις ως επί το πλείστον παραμένουν στενές. Βάσει των παραπάνω το 36,5 και 43% των συμμετεχόντων που, κατά δήλωσή τους, συζητούν σε πολύ και πάρα πολύ μεγάλο βαθμό με τον πατέρα και τη μητέρα τους αντίστοιχα κρίνεται ικανοποιητικό, ως

απόρροια της συνειδητοποίησης της αξίας της δια βίου μάθησης αλλά και των προβληματισμών και ανησυχιών της εφηβικής ηλικίας. Το εύρημα που εμφανίζει ότι ο διαθέσιμος χρόνος συζήτησης με τη μητέρα είναι αυξημένος σε σύγκριση με του πατέρα είναι αναμενόμενο, καθώς εναρμονίζεται με έρευνες που έδειξαν ότι σε γενικές γραμμές οι έφηβοι συζητούν περισσότερο με τη μητέρα τους και ευκολότερα εκμυστηρεύονται σε αυτές τις ανησυχίες τους (Κυρίτσης, 2010). Παράλληλα, το ότι 4 στους 10 δηλώνουν πως συζητούν πολύ ή πάρα πολύ με ορισμένους καθηγητές είναι ευχάριστο αλλά ως ποσοστό υψηλό και μάλλον μη αναμενόμενο, αν αναλογιστεί κανείς πρώτον το ελάχιστο περιθώριο παρέκκλισης του εκπαιδευτικού από το αυστηρό ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα και δεύτερον της αφοσίωσης των μαθητών εν όψει της προετοιμασίας για τις πανελλαδικές εξετάσεις.

Από την εξέταση του βαθμού επίδρασης του φύλου και του επιπέδου εκπαίδευσης των γονέων στη διαμόρφωση των αποτελεσμάτων προέκυψαν αρκετές στατιστικώς σημαντικές συσχετίσεις -που καταγράφηκαν στην προηγούμενη ενότητα της εργασίας-, ορισμένες από τις οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Η σημασία που αποδίδεται στη δια βίου μάθηση παρουσιάζεται αυξημένη στους εφήβους των οποίων ο πατέρας και η μητέρα είναι κάτοχοι πανεπιστημιακού τίτλου σπουδών. Αυξημένος παράλληλα είναι και ο χρόνος που οι συμμετέχοντες με πατέρα και μητέρα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης δηλώνουν ότι συζητούν με τους γονείς τους για θέματα δια βίου μάθησης. Οι παραπάνω συνάψεις ερμηνεύονται στην εμπειρική παραδοχή ότι το επίπεδο των γραμματικών γνώσεων των γονέων αποτελεί βασικό συντελεστή της διαμόρφωσης συμπεριφορικών γνωρισμάτων και πτυχών της προσωπικότητας των παιδιών. Παιδιά που προέρχονται από μορφωσιογενές οικογενειακό περιβάλλον, καθώς αναπτύσσονται σε ένα ευρύτερο πλέγμα ευνοϊκών επιδράσεων, δέχονται ποικιλία πνευματικών παραστάσεων, πολιτιστικών ερεθισμάτων και κινήτρων επιτυχίας, με αποτέλεσμα να συγκεντρώνουν καλύτερες προϋποθέσεις εξέλιξης, βαθύτερης κατανόησης του κόσμου, επίδειξης φιλομαθούς συμπεριφοράς και εντονότερου ενδιαφέροντος για δραστηριότητες που προάγουν την πνευματική καλλιέργεια (Γεωργίου, 1993, Coltrane & Collins, 2001, Lareau, 2003, Μυλωνάς, 1991, Σιάνου-Κύργιου, 2006, Thompson et al., 1988).

Παράλληλα με το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων κρίσιμος αναδεικνύεται και ο ρόλος του φύλου ως ανεξάρτητης μεταβλητής στη διαμόρφωση ορισμένων αποτελεσμάτων. Συγκεκριμένα, τα κορίτσια αναγνωρίζουν σε μεγαλύτερο βαθμό την αξία του να μαθαίνει κανείς σε όλη τη διάρκεια της ζωής του προδίδοντας μεγαλύτερη βαρύτητα σε σχέση με τα αγόρια στη συμβολή της διαδικτυακής έρευνας και της παρακολούθησης συνεδρίων και τηλεόρασης για την επίτευξη της δια βίου μάθησης. Ως μη αναμενόμενο κρίνεται το εύρημα της έμφασης στο διαδίκτυο, αφού η σχέση τους με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή είναι ασθενέστερη συγκριτικά με των αγοριών (Papastergiou & Solomonidou, 2005, Φραγκουλίδου, 2006). Αντίθετα αναμενόμενη είναι η έμφυλη διαφοροποίηση στην αναγνώριση της αξίας της δια βίου μάθησης, αφού από τα μαθητικά τους χρόνια τα κορίτσια επιδεικνύουν μεγαλύτερη φιλομάθεια που μετουσιώνεται σε καλύτερη σχολική επίδοση (Κυρίτσης & Χελιατσίδου, 2009β, Τουρτούρας, Μπαλή & Αλτιντασιώτης, 2008). Το φύλο

επίσης αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα για το χρόνο συζήτησης που αναπτύσσεται αναφορικά με τη δια βίου ανάμεσα στους εφήβους και τη μητέρα τους, με τα κορίτσια σε σχέση με τα αγόρια να διεξάγουν μεγαλύτερης διάρκειας σχετικές συζητήσεις με τη μητέρα τους. Η δια βίου μάθηση συνιστά μέρος μιας ευρύτερης θεματικής αποτελούμενης από προσωπικά, καθημερινά, κοινωνικά ζητήματα, ανησυχίες και προβληματισμούς που τίθενται προνομακά στην επικοινωνιακή δυαδική σχέση μητέρας-κόρης (Κυρίτσης, 2010, Nielsen, 2007).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Αθανασούλα-Ρέππα, Α. & Καμπουργιαννίδου-Κοντογιώργη, Κ. (2001). Δια βίου μάθηση και τοπικές κοινωνίες. Η περίπτωση του Κέντρου Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) της Νομαρχιακής Επιτροπής Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΝΘΛΕ) της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αν. Αττικής (187-200). Στο Κ.Π. Χάρης, Ν.Β. Πετρουλάκης & Σ. Νικόδημος (επιμ.), *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια βίου μάθηση: διεθνής εμπειρία και ελληνική προοπτική*. Αθήνα: Ατραπός.
- Aster, R. & Kuckartz, U. (1988). Jugend und Schule. Eine Sekundaeranalyse schulspezifischer Fragen der Shell-Studie Jugendliche und Erwachsene 1985. *Zeitschrift für Sozialisationsforschung und Erziehungssoziologie*, 3, 220-232.
- Bagnall, R.G. (2000). Lifelong learning and the limits of economic determinism. *International Journal of Lifelong Education*, 19, 20-35.
- Βατάλη Β. (2007). *Εκπαιδευτικοί και διά βίου μάθηση: αντιλήψεις και πρακτικές*. Θεσσαλονίκη: Διπλωματική Μεταπτυχιακή Εργασία.
- Belenky, M.F., Clinchy, B.M., Goldberger, N.R. & Tarule, J.M. (1986). *Women's ways of knowing: The developmental of self, voice and mind*. New York: Basic Books.
- Bernstein, B. (1971). *Class, codes and control*, Vol 1. London: Routledge and Kegan Paul.
- Βιτσιλάκη-Σορωνιάτη Χ. (2002). Η δια βίου εκπαίδευση των εκπαιδευτικών: μια μελέτη περίπτωσης του προγράμματος «αναβάθμισης των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης». *Επιστήμες της Αγωγής*, 2, 37-60.
- Γεώργας, Δ. (1997). Δομή και λειτουργία της ελληνικής οικογένειας (17-29), στο Λ.Ν. Ζώνη (επίμ.) (1997), *Οικογένεια και οικογενειακή πολιτική σ' ένα μεταβαλλόμενο κόσμο: εισηγήσεις ολομελειών και ομάδων εργασίας σε πανελλήνιο συνέδριο*, Αθήνα: Επτάλοφος.
- Georgas et al. (2001). Functional relationships in the nuclear and extended family: A 16 culture study. *International Journal of Psychology*, 36, 289-300.
- Γεωργίου, Σ. (1993). Ο ρόλος της οικογένειας στη σχολική επίδοση. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 19, 346-369.

- Coltrane, S. & Collins, R. (2001). *Sociology of marriage & the family: Gender, love, and property*. Belmont, CA: Wadsworth/Thomson Learning.
- Γουργιώτου, Ε. & Κοντάκος, Α. (2001). Η ελληνική μυθολογία ως θεμελιώδες παιδαγωγικό μέγεθος στη δια βίου μάθηση ενηλίκων: Η περίπτωση των εκπαιδευτικών (474-480). Στο Κ.Π. Χάρης, Ν.Β. Πετρουλάκης & Σ. Νικόδημος (επιμ.), *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια βίου μάθηση: διεθνής εμπειρία και ελληνική προοπτική*. Αθήνα: Ατραπός.
- Dewey J. (1966). *Democracy and Education*. New York: The Macmillan Company.
- European Centre for the Development of Vocational Training (CEDEFOP) (2003). *Lifelong learning: citizens' views*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Faure, E., Herrera, F., Kaddoura, A.R., Lopes, H., Petrousky, A.V., Rahnama, M. & Ward, F.C. (1972). *Learning to be: The world of education today and tomorrow*. Paris: UNESCO.
- Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας (2005). *Δια Βίου Εκπαίδευση και Επαγγελματική Ανάπτυξη των Εκπαιδευτικών*. Κύπρος.
- Καραβάκου, Β. (2011). Το φάσμα και η πρό(σ)κληση της διά βίου μάθησης (1-32). Στο *Δια βίου μάθηση: Διεπιστημονικές προσεγγίσεις* (Επιμ. Β. Καραβάκου). Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Κοκκέβη, Α., Φωτίου, Α. Κίτσου, Γ. (2006). *Τρόπος ζωής και αντιλήψεις εφήβων μαθητών*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Κορώσης, Κ. (1997). *Εφηβοί και οικογένεια*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κυρίτσης, Δ. & Χελιατσίδου, Ζ. (2009α). Ο ελεύθερος χρόνος των μαθητών του Λυκείου. *Τα Εκπαιδευτικά*, 91-92, 107-121.
- Κυρίτσης, Δ. & Χελιατσίδου, Ζ. (2009β). Η σχέση των μαθητών της Β΄ και Γ΄ Λυκείου με το εξωσχολικό βιβλίο και η αναγνωστική τους συμπεριφορά: Αποτελέσματα μιας εμπειρικής έρευνας. *Τα Εκπαιδευτικά*, 91-92, 90-106.
- Κυρίτσης, Δ. (2010). Έμφυλος προσδιορισμός της σχέσης παιδιών – γονέων: Εμπειρική έρευνα σε μαθητές/τριες της Β΄ και Γ΄ Λυκείου. *Τα Εκπαιδευτικά*, 93-94, 50-60.
- Lareau, A. (2003). *Unequal childhoods: Class, race and family life*. Berkeley: University of California Press.
- Nielsen, L. (2007). College daughters' relationships with their fathers: a 15 year study. *College Student Journal*, 41, 112-123.
- OECD (1998). *Education at a glance*. Paris: OECD.
- Παπαναούμ, Ζ. (2003). *Το επάγγελμα του εκπαιδευτικού: Θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω .

- Papastergiou, M. & Solomonidou, C. (2005). Gender and information and communications technology: Greek high school students. Favorite internet activities. *Computer and Education*, 44, 377-393.
- Πετρουλάκης & Σ. Νικόδημος (επιμ.), *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια βίου μάθηση: διεθνής εμπειρία και ελληνική προοπτική*. Αθήνα: Ατραπός.
- Public Issue (2011). *Έρευνα κοινής γνώμης επί ζητημάτων δια βίου μάθησης*. <http://www.publicissue.gr/1654/dia-viou-mathisi/>
- Σιάνου-Κύργιου, Ε. (2006). *Εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σιπητάνου Α. (2005). *Θεσμοί και πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη δια βίου μάθηση: μια κριτικο-ερμηνευτική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Σταθοπούλου Ν. & Καραλής Θ. (2007). Απόψεις φοιτητών για την έννοια της δια βίου μάθησης. *Τα Εκπαιδευτικά*, 83-84, 93-101.
- Ταρατόρη-Τσαλκατίδου Ε. (2000). *Η επιμόρφωση από τη σκοπιά των εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης: Θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.
- Ταρατόρη, Ε. (2001). Στάσεις των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του Νομού Έβρου για την επιμόρφωση (404-417). Στο Κ.Π. Χάρης, Ν.Β. Πετρουλάκης & Σ. Νικόδημος (επιμ.), *Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Δια βίου μάθηση: διεθνής εμπειρία και ελληνική προοπτική*. Αθήνα: Ατραπός.
- Thompson, M.S., Alexander, K.L. & Entwisle, D.R. (1988). Household composition, parental expectations and school achievement. *Social forces*, 67, 424-451.
- Τεπέρογλου, Α., Μπαλούρδος, Δ., Μυριζάκης, Γ., Τζωρτζοπούλου, Μ. (1999), *Η ταυτότητα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της νεολαίας στο νομό Θεσσαλονίκης*, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Τουρτούρας, Χ., Μπαλή, Ε. & Αλτιντασιώτης, Α. (2008). Το φύλο ως παράγοντας διαμόρφωσης της σχολικής επίδοσης. Η περίπτωση των παιδιών από την πρώην ΕΣΣΔ στα Δημοτικά σχολεία της Θεσσαλονίκης. *Επιστημονικό Βήμα*, 9, 120-137.
- Υφαντή Α. & Καραντζής Ι. (2007). Διερευνώντας τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τη δια βίου μάθηση σε σχολεία της Ελλάδας. *Επιστήμες της Αγωγής*, 1, 23-44.
- Φθενάκης, Β. (1999). Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και δια βίου μάθηση: Νέοι προσανατολισμοί της αγωγής σε μια γνωσιοχρηστική κοινωνία. Στο *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και δια βίου μάθηση: Διεθνής εμπειρία και ελληνική προοπτική*, Πρακτικά Θ' Διεθνούς Παιδαγωγικού Συνεδρίου, Βόλος.
- Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης: Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*. Αθήνα: Παπαζήση.

Φραγκουλίδου Φ. (2006). *Έφηβοι και διαδίκτυο: Μελέτη των επιδράσεων του διαδικτύου στους εφήβους χρήστες*. Θεσσαλονίκη: Διδακτορική διατριβή.